

ЛЕКЦІЯ 5

МОВИ СВІТУ, ЇХ ВИВЧЕННЯ. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОВ СВІТУ. ГЕНЕАЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ МОВ.

План

1. Порівняльно-історичний метод як основа створення генеалогічної класифікації мов.
2. Поняття про мовні сім'ї та мовні групи.
3. Індоевропейська сім'я мов.

Література

1. Алексенко С. Ф. Конкретно-наукові методи лінгвістичних досліджень: Методичні матеріали для студентів 1 курсу магістратури факультету іноземної та слов'янської філології. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020.

1. Венгриянюк М. І. Вступ до мовознавства : конспект лекцій. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2016.

2. Вступ до мовознавства: підручник / Ред. І.Голубовська. Київ : ВЦ "Академія", 2016.

3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий центр "Академія", 2001. (*і пізніші видання*).

4. Левицький А.Е., Сингаївська А.В., Славова Л.П. Вступ до мовознавства. Київ : УНЛ, 2006.

1. Порівняльно-історичний метод як основа створення генеалогічної класифікації мов

Порівняльно-історичний метод – це різновид історичного методу, метою якого є встановлення генетичної спорідненості мов через порівняння та виявлення схожості і відмінності між мовними явищами, що вивчаються.

Застосовують для вивчення споріднених мов у діахронії.

Сформувався в ХІХ ст. в порівняльному мовознавстві, поштовхом було вивчення санскриту.

Санскрит – стародавня літературна мова, яка сформувалася в Давній Індії приблизно 3,5 тисячі років тому. Використовується й досі. Має складну синтетичну граматику.

Основоположники порівняльного мовознавства: німецькі вчені Франц Бопп (1791–1867) та Якоб Гримм (1785 - 1863), данський мовознавець Рasmus Раск (1787–1832)

Головна мета порівняльно-історичного методу – відкриття законів, за якими розвивалися мови в минулому.

Завдання порівняльно-історичного методу:

- 1) відтворення (реконструкція) не зафіксованих писемністю наявних у минулому мовних фактів шляхом планомірного порівняння відповідних пізніших фактів двох чи більше конкретних мов, відомих за писемними пам'ятками або безпосередньо за їх уживанням у мовленні;
- 2) виявлення споріднених мов, тобто тих, що походять від одного джерела – мови-основи (прамови);
- 3) реконструкція мови-основи;
- 4) створення генеалогічної класифікації мов;
- 5) дослідження історичного розвитку конкретних мов.

Для встановлення спорідненості мов до порівняння залучаються морфеми, найчастіше корені, а не слова, бо слова легко запозичують із однієї мови в іншу.

У споріднених мовах спільних частин слів значно більше, ніж спільних слів.

Правило: якщо кількість спільних частин слів у певних мовах перевищує кількість спільних слів, то мови споріднені; якщо ж кількість спільних слів перевищує кількість спільних частин слів, то мови неспоріднені або віддалено споріднені.

Відмінності в морфемах споріднених мов спричинені розвитком мов, їх фонетичними змінами. Фонетичні зміни відбуваються за певними законами. Урахування закономірних фонетичних змін дає змогу відновити давню морфему, яка була однаковою для споріднених мов.

Основні прийоми порівняльно-історичного методу

- 1) прийом зовнішньої реконструкції. Для порівняння залучають матеріал кількох споріднених мов;
- 2) прийом внутрішньої реконструкції. Для порівняння залучають матеріал однієї мови на різних етапах її розвитку.

Прийом зовнішньої реконструкції:

Мати, матір (укр.)

мати (болгарська)

mati, măt', mâteř (чеська)

matí (словацька)

← mati, matere род. в. (праслов'янська),

matka (польська) _____

mutter (нім.) ← muoter (давньоверхньонімецька)

спільноіндоєвропейська мова * māter, корінь *ma- (походить з дитячої мови), суфікс -ter

Прийом внутрішньої реконструкції:

сіль (укр.) ← соль (давньоукраїнське) ← *solь (праслов'янська) ← *sōlīs (спільноіндоєвропейська мова).